

Οι κοινωνικοί εταίροι υιοθετούν νέα θέματα, νέα εργαλεία και καινοτόμες πρακτικές

Περίληψη

Εισαγωγή

Κύριος στόχος της παρούσας συγκριτικής μελέτης ήταν η συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους οι οργανώσεις κοινωνικών εταίρων στην Ευρωπαϊκή Ένωση εισάγουν και εφαρμόζουν νέα θέματα, καινοτόμες προσεγγίσεις, εργαλεία και πρακτικές. Εστιάζει δε στους τρόπους με τους οποίους οι δύο πλευρές των κοινωνικών εταίρων διερεύνησαν λύσεις για την αντιμετώπιση των διάφορων αναδυόμενων προκλήσεων και αναγκών στον εργασιακό βίο. Η μελέτη αφορά μόνο τις πρακτικές των κοινωνικών εταίρων σε διατομεακό, τομεακό και εθνικό επίπεδο κατά την περίοδο 2000 - 2014. Η μελέτη, η οποία βασίζεται σε βιβλιογραφική ανασκόπηση των ερευνών που έχουν εκπονηθεί από το Eurofound και άλλους φορείς, αντλεί τις πληροφορίες και την ανάλυση από το δίκτυο ευρωπαϊών ανταποκριτών του Eurofound στην ΕΕ και τη Νορβηγία.

Πλαίσιο πολιτικής

Ο κοινωνικός διάλογος εξακολουθεί να είναι σημαντικός στην Ευρώπη. Τριάντα χρόνια μετά τη θέσπιση του κοινωνικού διαλόγου σε επίπεδο ΕΕ, όλοι οι παράγοντες συμφωνούν στην ανάγκη νέας ώθησης του ευρωπαϊκού κοινωνικού διαλόγου. Άλλωστε, από τον διάλογο πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ προκύπτει ότι -ιδίως μετά την κρίση του 2008- αναδύονται νέες απόψεις για την κοινωνική δικαιοσύνη, τη δημοκρατία, την ποιότητα της εργασίας, καθώς και νέα πρότυπα εργασιακών σχέσεων που θέτουν υπό αμφισβήτηση τα παραδοσιακά συστήματα εργασιακών σχέσεων και κοινωνικού διαλόγου. Είναι επομένως σημαντικό να μελετηθούν οι τρόποι με τους οποίους οι κοινωνικοί εταίροι αντέδρασαν στην πληθώρα των νομικών, πολιτικών και κοινωνικών προκλήσεων διερευνώντας νέα θέματα, εισάγοντας νέα εργαλεία και αναπτύσσοντας καινοτόμες προσεγγίσεις.

Βασικά πορίσματα

Οι οργανώσεις κοινωνικών εταίρων ανά την Ευρώπη αναλαμβάνουν δράσεις για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων προκλήσεων. Οι δράσεις αυτές όμως παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους ως προς τη σπουδαιότητα, την ανάπτυξη και την υλοποίησή τους, ενώ δυσκολίες παρουσιάζει και η αξιολόγησή τους.

Νέα και καινοτόμα θέματα στην ημερήσια διάταξη σε όλα τα κράτη μέλη

Το πρώτο σημαντικό στοιχείο που πραγματεύεται η μελέτη είναι η οριοθέτηση της καινοτόμου πτυχής των θεμάτων, κάτι το οποίο έγινε βάσει του εκάστοτε εθνικού και θεσμικού πλαισίου, καθώς μεταξύ των συστημάτων εργασιακών σχέσεων και μεταξύ των τρόπων με τους οποίους αλληλεπιδρούν οι οργανώσεις κοινωνικών εταίρων υπάρχουν τεράστιες διαφορές, ανάλογα με το εκάστοτε θεσμικό υπόβαθρο.

Από τη μελέτη προκύπτουν δύο βασικοί τύποι νέων θεμάτων:

- θέματα που είναι νέα σε πανευρωπαϊκή κλίμακα (όπως η κλιματική αλλαγή),
- θέματα που είναι νέα μόνο για ορισμένα κράτη μέλη (όπως η ισότητα των φύλων).

Πέρα από τις διαφορές αυτές, ένα από τα σημαντικότερα πορίσματα της μελέτης είναι ότι σε όλες τις χώρες της ΕΕ οι κοινωνικοί εταίροι κινητοποιήθηκαν προς την κατεύθυνση της προσθήκης νέων θεμάτων στην πολιτική τους ατζέντα και εφαρμογής νέων και καινοτόμων λύσεων για την αντιμετώπιση των αναδυόμενων προκλήσεων. Σε αρκετές χώρες οι κοινωνικοί εταίροι συμμετείχαν και σε οργανωτικές προσαρμογές, όπως συγχωνεύσεις και συντονισμένες προσπάθειες στον τομέα των προσλήψεων. Παλαιότερα και νεότερα κράτη μέλη παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους ως προς το πεδίο εφαρμογής των νέων θεμάτων με τα οποία ασχολήθηκαν και ως προς τα κίνητρα που τους ώθησαν να ασχοληθούν με αυτά. Συναφώς, προδιορίζονται τρεις βασικές ομάδες χωρών. Στην πρώτη ομάδα περιλαμβάνονται έντεκα χώρες (όσες προσχώρησαν στην ΕΕ μετά το 2004 και το Ηνωμένο Βασίλειο) στις οποίες οι εθνικοί κοινωνικοί εταίροι ασχολήθηκαν κατά κύριο λόγο με θέματα που τέθηκαν από την πολιτική ατζέντα σε επίπεδο ΕΕ. Στη δεύτερη ομάδα (δέκα χώρες της κεντρικής, ανατολικής και νότιας Ευρώπης), οι κοινωνικοί εταίροι δεν περιορίστηκαν στον «ελάχιστο κατάλογο» νέων θεμάτων, αλλά επεκτάθηκαν και σε άλλα, επιχειρώντας να επιτύχουν καλύτερη κάλυψη των νέων ομάδων στην αγορά εργασίας ή των ατόμων με χαμηλούς μισθούς ή χαμηλές δεξιότητες, και να διευθετήσουν ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης. Στην τρίτη ομάδα (οκτώ χώρες της Σκανδιναβίας και της δυτικής Ευρώπης), οι κοινωνικοί εταίροι διερεύνησαν το ευρύτερο δυνατό φάσμα νέων θεμάτων

ανταποκρινόμενοι σε εσωτερικούς και εξωτερικούς κινητήριους παράγοντες και προκλήσεις.

Από την ανάλυση προκύπτουν ενδείξεις ότι οι πρωτοβουλίες που αναλήφθηκαν σε επίπεδο ΕΕ, και συγκεκριμένα οι συμφωνίες των κοινωνικών εταίρων σε επίπεδο ΕΕ, όπως π.χ., οι συμφωνίες περί εργασίας ορισμένου χρόνου, τηλεεργασίας και ισότητας των φύλων, είχαν ισχυρό αντίκτυπο στην επιλογή νέων θεμάτων προς εξέταση από τους εθνικούς κοινωνικούς εταίρους. Ο εν λόγω αντίκτυπος ήταν ιδιαίτερα ορατός σε χώρες όπου η οργανωτική ικανότητα και η επιρροή του κοινωνικού διαλόγου και των κοινωνικών εταίρων στην πολιτική είναι συγκριτικά αδύναμες (π.χ., στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης).

Αυξημένη πίεση προς τους κοινωνικούς εταίρους για αλλαγή

Η μελέτη επιβεβαιώνει ότι οι πιέσεις που ασκήθηκαν στους κοινωνικούς εταίρους για αλλαγή αυξήθηκαν σημαντικά μετά το 2008 σε όλα τα κράτη μέλη. Η τάση αυτή, ωστόσο, φαίνεται να είναι εντονότερη σε χώρες της νότιας Ευρώπης και ιδιαίτερα εμφανής στις χώρες που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση του 2008.

Η μελέτη προσδιορίζει διάφορους παράγοντες αλλαγής, κοινούς για τις ενώσεις εργοδοτών και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται οι ακόλουθοι:

- εσωτερικές προκλήσεις, μεταξύ άλλων και σε οργανωτικό επίπεδο, όπως η ανάγκη εξεύρεσης τρόπων αντίδρασης έναντι ενός ολοένα και περισσότερο διαφοροποιημένου εργατικού δυναμικού και αριθμού επιχειρήσεων,
- εξωτερικές προκλήσεις, όπως αναδιαρθρώσεις, αυξημένη ανεργία και μεταρρυθμίσεις των νομοθετικών πλαισίων που διέπουν τις εργασιακές σχέσεις.

Από την ανάλυση προκύπτει ακόμη ότι οι κοινωνικοί εταίροι έχουν κοινά συμφέροντα και ανησυχίες όσον αφορά την ανάγκη βελτίωσης της βάσης δεξιοτήτων και αντιμετώπισης της δημογραφικής αλλαγής και της αυξανόμενης διαφοροποίησης στους κόλπους της αγοράς εργασίας. Κοινό συμφέρον υπάρχει επίσης όσον αφορά τη σταθεροποίηση και την ενίσχυση του ρόλου του ίδιου του κοινωνικού διαλόγου.

Έχουν όμως και σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Κατά την περίοδο 2000 - 2004, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις υπέστησαν μεγαλύτερη οργανωτική αναδιάρθρωση σε σύγκριση με τις εργοδοτικές οργανώσεις. Σημαντικές διαφορές εξακολουθούν να υπάρχουν επίσης μεταξύ των κοινωνικών εταίρων όσον αφορά την αντιμετώπιση συγκεκριμένων θεμάτων και την εφαρμογή πολιτικών σχετικά με τον εργασιακό βίο.

Είναι προφανές ότι δεν διαθέτουν όλοι οι κοινωνικοί εταίροι ικανότητα προσαρμογής και ανάπτυξης νέων πρακτικών. Τούτο απορρέει κατά κύριο λόγο από διαφορές στην οργανωτική τους δύναμη και στο συγκεκριμένο πλαίσιο εργασιακών σχέσεων στο οποίο εντάσσονται. Από τη μελέτη προέκυψαν αποδεικτικά στοιχεία περί πόλωσης μεταξύ των

κρατών μελών όπου οι κοινωνικοί εταίροι διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη ρύθμιση του εργασιακού βίου και εκείνων όπου οι κοινωνικοί εταίροι δεν έχουν καμία συμμετοχή στον συγκεκριμένο τομέα.

Τρεις διαφορετικοί τύποι αντίκτυπου

Η αξιολόγηση του κοινωνικοοικονομικού αντίκτυπου των νέων πρακτικών και καινοτομιών αποτελεί πρόκληση. Η παρούσα μελέτη προσδιορίζει τρεις διαφορετικούς τύπους αντίκτυπου:

- έναν οιονεί ρυθμιστικό αντίκτυπο στις εργασιακές συνθήκες: κατά κύριο λόγο στις χώρες της βόρειας και δυτικής Ευρώπης
- έναν ισχυρό αλλά λιγότερο καθολικό αντίκτυπο: κατά κύριο λόγο στην ομάδα των νοτιοευρωπαϊκών χωρών
- έναν οριακό αντίκτυπο: κατά κύριο λόγο στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

Από τη μελέτη προκύπτει ότι αυτοί οι τρεις τύποι αντίκτυπου αλληλοεπικαλύπτονται σε γενικές γραμμές με τα διάφορα πρότυπα εργασιακών σχέσεων που υπάρχουν στην Ευρώπη. Ο ισχυρότερος αντίκτυπος επιτεύχθηκε στις χώρες της βόρειας και δυτικής Ευρώπης που χαρακτηρίζονται από ισχυρές συνδικαλιστικές και εργοδοτικές οργανώσεις.

Συμπεράσματα

Οι οργανώσεις κοινωνικών εταίρων έχουν ήδη υιοθετήσει καινοτόμες προσεγγίσεις στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν τις νέες ανάγκες και να διαρρυθμίσουν τα περιθώρια ελιγμών που απέμειναν μετά τις πλέον πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στα συστήματα εργασιακών σχέσεων. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει ακόμη μεγάλη ανάγκη εκτίμησης της έκτασης και του αντίκτυπου αυτών των προσεγγίσεων με ακρίβεια: θα μπορούσαν ενδεχομένως να μελετηθούν μέτρα τόσο σε εθνικό όσο και σε τομεακό επίπεδο που θα συμβάλουν στην αξιολόγηση των τρεχουσών δράσεων και στην ανάπτυξη άλλων χρήσιμων τρόπων.

Αναγνωρίζεται ότι η διαδικασία του κοινωνικού διαλόγου πρέπει να ενισχυθεί. Ομοίως, μέτρα που έχουν αναπτυχθεί σε τομεακό ή εθνικό επίπεδο θα μπορούσαν ενδεχομένως να αυξήσουν την ικανότητα απόκρισης των κοινωνικών εταίρων σε νέα αναδυόμενα θέματα και προκλήσεις.

Οι δυνατότητες καινοτομίας και η δυναμική των κοινωνικών εταίρων, όπως και ο κοινωνικός διάλογος, έχουν τις ρίζες τους στην αυτονομία τους, και αυτό θα πρέπει να υποστηριχθεί.

Τέλος, πέρα από τα ζητήματα που άπτονται της απασχόλησης, είναι αναγκαίο οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής να στηρίζουν και να ενισχύσουν τον ρόλο και τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων και του κοινωνικού διαλόγου στις συζητήσεις για τις μείζονες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι ευρωπαϊκές κοινωνίες.

Για περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση *Οι κοινωνικοί εταίροι υιοθετούν νέα θέματα, νέα εργαλεία και καινοτόμες πρακτικές* διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.eurofound.europa.eu/publications>

Για περισσότερες πληροφορίες, επικοινωνήστε με την Isabella Biletta, Διευθύντρια Έρευνας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση ibi@eurofound.europa.eu